

ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสังคมระดับพื้นที่
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8
พื้นที่รับผิดชอบ : กำแพงเพชร ตาก พิษณุโลก
เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสังคมระดับพื้นที่
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

“ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก”

โดย สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

พื้นที่รับผิดชอบ : กำแพงเพชร ตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์

คำนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว สื่อออนไลน์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนทุกช่วงวัย รวมถึงผู้สูงอายุ ซึ่งมีแนวโน้มเข้าถึงและใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งเพื่อการสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสาร และการทำธุรกรรมทางการเงิน ฯลฯ

สื่อออนไลน์ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน ในขณะเดียวกัน ได้ส่งผลกระทบต่อเชิงลบหากไม่รู้เท่าทันสื่อออนไลน์ อาจถูกล่อลวง หลอกหลวงได้โดยง่าย อาทิ ข่วปลอม การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ และการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มเปราะบางที่อาจได้รับผลกระทบมากกว่ากลุ่มวัยอื่น อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล การรู้ไม่เท่าทันสื่อ และการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องสถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนถึงความจำเป็นในการกำหนดแนวทางเชิงนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลให้แก่ผู้สูงอายุ ควบคู่กับการพัฒนากลไกป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และครอบครัว

ข้อเสนอเชิงนโยบายฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ และนำเสนอแนวทางการดำเนินงานที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมความปลอดภัย ความมั่นคงทางสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในบริบทสังคมดิจิทัล

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

10 มีนาคม 2569

บทสรุปผู้บริหาร

ข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่อง ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก ได้จากการสังเคราะห์ การพัฒนาองค์ความรู้จากงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้เป็นข้อมูลหรือเพื่อเสนอแนวทางใหม่ที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่และพัฒนาปกป้องและช่วยเหลือภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุที่ เข้าถึงได้จริง เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่มีต่อผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปใน พื้นที่ทั้งในระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2567 โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุ ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2568 ระบุว่าประเทศไทยมีผู้สูงอายุจำนวน 13,994,045 คน คิดเป็นร้อยละ 21.58 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่ภาคเหนือมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่รับผิดชอบของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และตาก ซึ่งหลายจังหวัดมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวเผชิญความท้าทายด้านการจัดบริการและการคุ้มครองผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

ขณะเดียวกัน การขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัลและพฤติกรรมการใช้ชีวิตในยุคหลังการแพร่ระบาดของของโรคโควิด-19 ทำให้ผู้สูงอายุมีการใช้งานสื่อออนไลน์เพิ่มขึ้น ทั้งเพื่อการสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสาร และการทำธุรกรรมทางการเงิน อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวยังมาพร้อมความเสี่ยงจากภัยออนไลน์ เช่น การหลอกลวงทางดิจิทัล ขวปลอม และการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล โดยผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางเนื่องจากข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อ

สถานการณ์อาชญากรรมทางเทคโนโลยีในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2568 มีการแจ้งความเกี่ยวกับการหลอกลวงทางออนไลน์สะสม 313,318 เรื่อง มูลค่าความเสียหายรวมกว่า 24,324 ล้านบาท ขณะที่สถิติคดีออนไลน์ในพื้นที่ 6 จังหวัดของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม พ.ศ. 2567 พบว่าจังหวัดพิษณุโลกมีจำนวนคดีสูงที่สุด รองลงมาคือเพชรบูรณ์ กำแพงเพชร ตาก สุโขทัย และอุดรธานี

การวิเคราะห์สถานการณ์ พบว่า ความเสี่ยงจากภัยออนไลน์มีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างประชากรสูงวัยและบริบทพื้นที่ จังหวัดที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากมีแนวโน้มเผชิญภัยออนไลน์ในวงกว้าง ขณะที่พื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานมีความเสี่ยงในเชิงความรุนแรงของผลกระทบมากกว่า นอกจากนี้ ผู้สูงอายุแม้ส่วนใหญ่ยังสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง แต่ยังคงขาดทักษะในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ทำให้มีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงออนไลน์ เมื่อเกิดปัญหาจากสถานการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางเชิงนโยบายเพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

ระดับปฏิบัติการ

1. พัฒนากลไกเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ จัดตั้งระบบเฝ้าระวังภัยจากสื่อออนไลน์ในระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชน โดยบูรณาการบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านสังคม และเครือข่ายอาสาสมัคร เพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ ให้คำปรึกษาเบื้องต้น และประสานการช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วและเข้าถึงได้ง่าย
2. เสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุบนฐานบริบทพื้นที่ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเน้นรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การเรียนรู้ผ่านกรณีตัวอย่าง การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย และการมีผู้ช่วยเหลือใกล้ชิด
3. เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุกับการป้องกันภัยออนไลน์ เชื่อมโยงประเด็นภัยจากสื่อออนไลน์เข้ากับกระบวนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีอยู่ เช่น การเยี่ยมบ้าน การคัดกรองผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียง และการทำงานของอาสาสมัครด้านสาธารณสุขและสังคม
4. เสริมบทบาทครอบครัวและเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกคุ้มครองใกล้ชิด สนับสนุนให้ครอบครัว ผู้นำชุมชน และเครือข่ายผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย พร้อมพัฒนาเครื่องมือหรือองค์ความรู้ที่ช่วยให้สามารถสังเกตความเสี่ยงและให้ความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วง

ระดับนโยบาย

1. กำหนดการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นเชิงนโยบายระดับชาติ ผลักดันให้การป้องกันและลดผลกระทบจากภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญของนโยบายด้านผู้สูงอายุและสังคมดิจิทัลของประเทศ
2. พัฒนาระบบคุ้มครองผู้สูงอายุในโลกออนไลน์แบบบูรณาการ ส่งเสริมการเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานด้านสังคม ดิจิทัล ความมั่นคง และการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเฝ้าระวัง รับเรื่องร้องเรียน และเยียวยาความเสียหายแก่ผู้สูงอายุ
3. ปรับปรุงกลไกกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลให้คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง ส่งเสริมให้แพลตฟอร์มดิจิทัลออกแบบระบบการสื่อสาร การแจ้งเตือนความเสี่ยง และช่องทางร้องเรียนที่เข้าใจง่ายและเป็นมิตรต่อผู้สูงอายุที่มีทักษะดิจิทัลจำกัด
4. สนับสนุนการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นฐานในการกำหนดนโยบาย สนับสนุนการใช้ข้อมูลด้านโครงสร้างประชากรสูงวัย ภาวะพึ่งพิง และสถานการณ์อาชญากรรมออนไลน์ เพื่อออกแบบมาตรการและจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับบริบทและระดับความเสี่ยงของแต่ละพื้นที่
5. พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลมาตรการป้องกันภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อสะท้อนประสิทธิผลของนโยบายและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมดิจิทัล

ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านโครงสร้างประชากรและการพัฒนาทางเทคโนโลยี การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลให้แก่ผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัลอย่างยั่งยืน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

10 มีนาคม 2569

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	ก
ส่วนที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 สถานการณ์สังคมเชิงประเด็นในพื้นที่.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย.....	7
1.3 วิธีการดำเนินการ.....	8
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ส่วนที่ 2 การศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	10
2.1 การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ทฤษฎีกิจกรรมประจำวันกับอาชญากรรมออนไลน์.....	10
แนวคิดอาชญากรรมไซเบอร์.....	11
แนวคิดการเปราะบางทางสังคม.....	12
แนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัล.....	13
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ และแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในเชิงพื้นที่	16
2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	18
ส่วนที่ 3 สรุปผลและข้อเสนอเชิงนโยบาย.....	21
3.1 สรุปผล.....	21
3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบาย.....	22
ระดับปฏิบัติการ.....	22
ระดับนโยบาย.....	23

บรรณานุกรม

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 แสดงกราฟสัดส่วนผู้สูงอายุติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง ปี 2567.....	2
แผนภาพที่ 2 แสดงร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ใช้อินเทอร์เน็ต ใช้โทรศัพท์มือถือ และมีโทรศัพท์มือถือ จำแนกตามเขตการปกครอง ปี2567.....	3
แผนภาพที่ 3 แสดงร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ใช้อินเทอร์เน็ต จำแนกตามกลุ่มอายุ.....	3
แผนภาพที่ 4 แสดงกราฟลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ปี 2568.....	4
แผนภาพที่ 5 แสดงกราฟสถิติจำนวนคดีออนไลน์ เดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม 2567 ของพื้นที่ 6 จังหวัดในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8.....	7

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบการหลอกลวงออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยที่สามารถ จำแนกได้เป็นหลายลักษณะตามช่องทางและกลไกการกระทำผิด.....	5
--	---

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 สถานการณ์สังคมเชิงประเด็นในพื้นที่

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญทั้งในมิติประชากรและเทคโนโลยี โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ **สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society)** ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2567 ซึ่งมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดระดับสังคมสูงอายุตามนิยามสากล การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องจากแนวโน้มอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่องควบคู่กับอัตราการคาดการณอายุเฉลี่ยของประชากรไทยที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ประเทศไทยยังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างรวดเร็ว โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ได้เข้ามามีบทบาทต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย รวมถึงผู้สูงอายุ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นับเป็นปัจจัยเร่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนไทยมีการพึ่งพาบริการออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการชำระเงินผ่านระบบดิจิทัล การติดต่อสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หรือการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวยังคงดำเนินต่อเนื่องแม้สถานการณ์การแพร่ระบาดจะลดลงแล้ว

ข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุ ณ วันที่ 30 กันยายน 2568 พบว่า ประเทศไทยมีผู้สูงอายุรวม 13,994,045 คน คิดเป็นร้อยละ 21.58 ของประชากรไทยทั้งหมด โดยภาคเหนือมีจำนวนผู้สูงอายุมาก 2,849,395 คน คิดเป็น 25.12% ซึ่งถือเป็นร้อยละที่สูงที่สุดของทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย และเมื่อพิจารณาในเชิงพื้นที่ เขตรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 (สสว.8) ซึ่งครอบคลุม 6 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ อุดรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และตาก พบว่ามีลักษณะเฉพาะทางประชากรและสังคมที่น่าสนใจ โดยหลายจังหวัดในเขตพื้นที่มีอัตราส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงการเข้าสู่สังคมสูงวัยที่รวดเร็วกว่าพื้นที่อื่น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อภาระงบประมาณด้านสวัสดิการและการจัดบริการสังคมในระดับท้องถิ่น

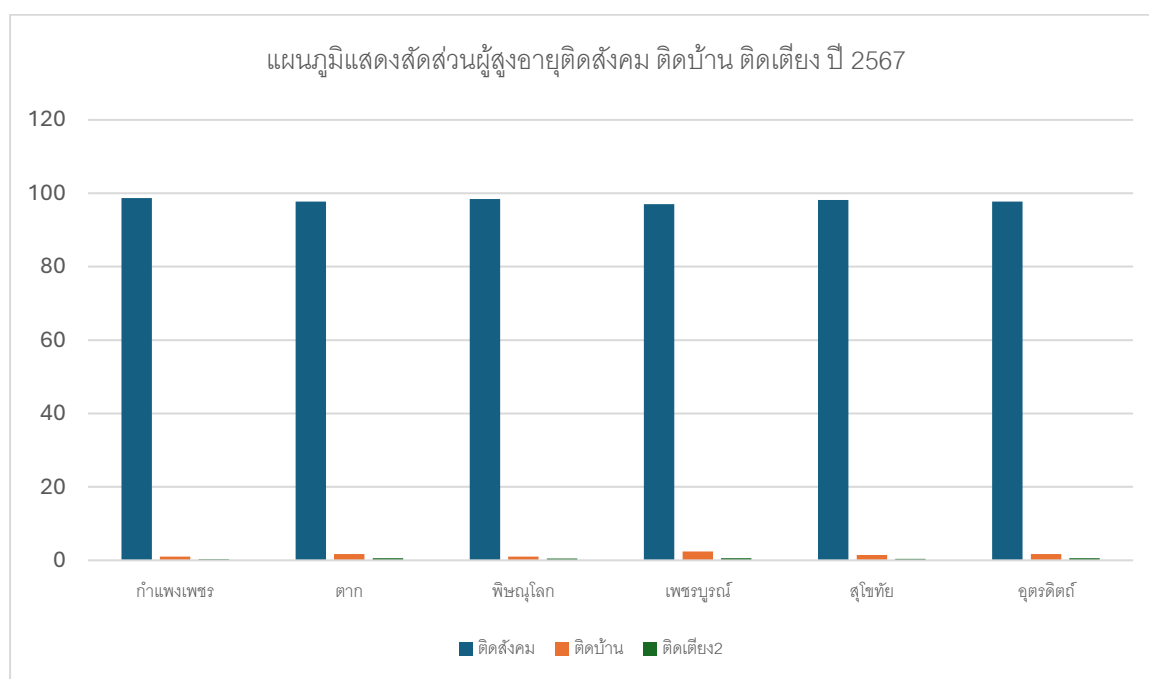
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพและสวัสดิการของประเทศ โดยการคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุและการจำแนกตามศักยภาพในการดำรงชีวิตเป็นกลุ่ม “ติดสังคม ติดบ้าน และติดเตียง” ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนระดับสุขภาวะ ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และความต้องการบริการดูแลของผู้สูงอายุในระดับพื้นที่

รายงานสถานการณ์ทางสังคม ปี 2568 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 รายงานข้อมูลการคัดกรองผู้สูงอายุระหว่างปี พ.ศ. 2563–2567 ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร

ตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์ จากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (HDC) พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคมยังคงมีสัดส่วนสูงที่สุดในทุกจังหวัด สะท้อนว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มดังกล่าวมีความผันผวนในบางช่วงเวลา โดยเฉพาะในจังหวัดกำแพงเพชร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ซึ่งอาจเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากรและบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่

ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านและติดเตียง แม้จะมีสัดส่วนต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มติดสังคม แต่พบแนวโน้มเพิ่มขึ้นในบางจังหวัด โดยเฉพาะ จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุที่ถูกคัดกรองในระดับสูง และพบการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในบางช่วงปี นอกจากนี้ จังหวัดอุตรดิตถ์ พบแนวโน้มผู้สูงอายุติดเตียงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะหลัง ขณะที่ จังหวัดตาก มีความผันผวนของกลุ่มติดบ้านและติดเตียงค่อนข้างสูง ซึ่งอาจสะท้อนข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพในพื้นที่ห่างไกล ส่วน จังหวัดสุโขทัย มีแนวโน้มเชิงบวก โดยสัดส่วนผู้สูงอายุติดบ้านลดลง และกลุ่มติดเตียงค่อนข้างคงตัวในระดับต่ำ

แผนภาพที่ 1 แสดงกราฟสัดส่วนผู้สูงอายุติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง ปี 2567

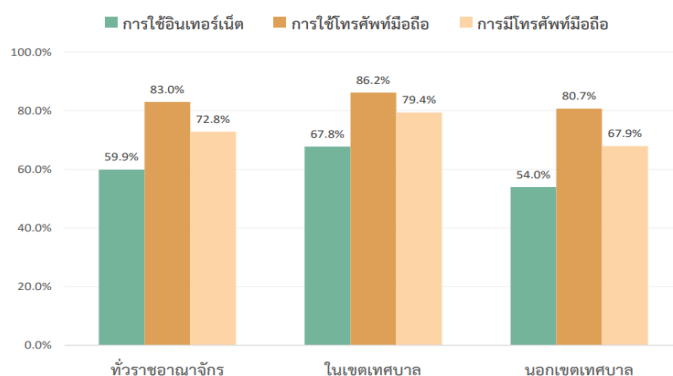

ที่มา: รายงานสถานการณ์ทางสังคม ปี 2568 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

ข้อมูลจากการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2567 ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีการเข้าถึงและใช้งานอินเทอร์เน็ต รวมถึงโทรศัพท์มือถือในระดับหนึ่ง สะท้อนถึงบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม การใช้งานดังกล่าวยังมีความแตกต่างกันตามช่วงอายุ โดยผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60–64 ปี) มีอัตราการใช้งานอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือสูงกว่าผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาลักษณะ

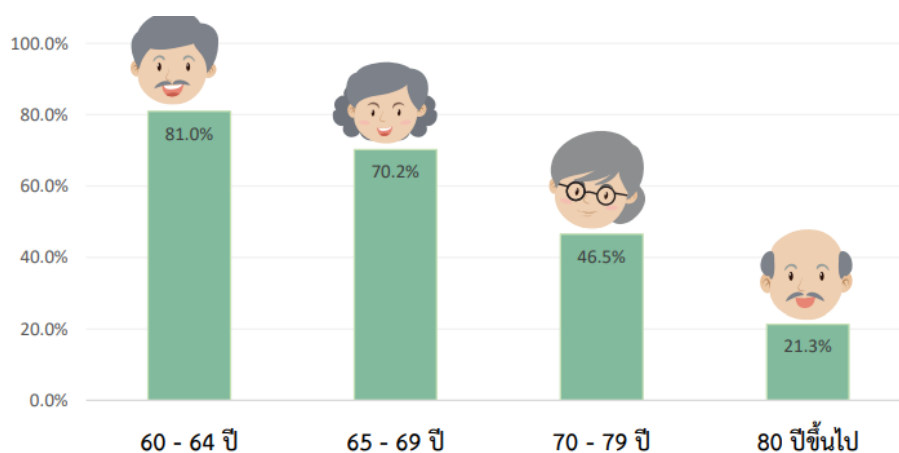
การใช้งาน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลใกล้ชิด รองลงมาเป็นการรับข้อมูลข่าวสาร และการซื้อสินค้าออนไลน์ตามลำดับ

แผนภาพที่ 2 แสดงร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ใช้อินเทอร์เน็ต ใช้โทรศัพท์มือถือ และมีโทรศัพท์มือถือ จำแนกตามเขตการปกครอง ปี2567

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภาพที่ 3 แสดงร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ใช้อินเทอร์เน็ต จำแนกตามกลุ่มอายุ

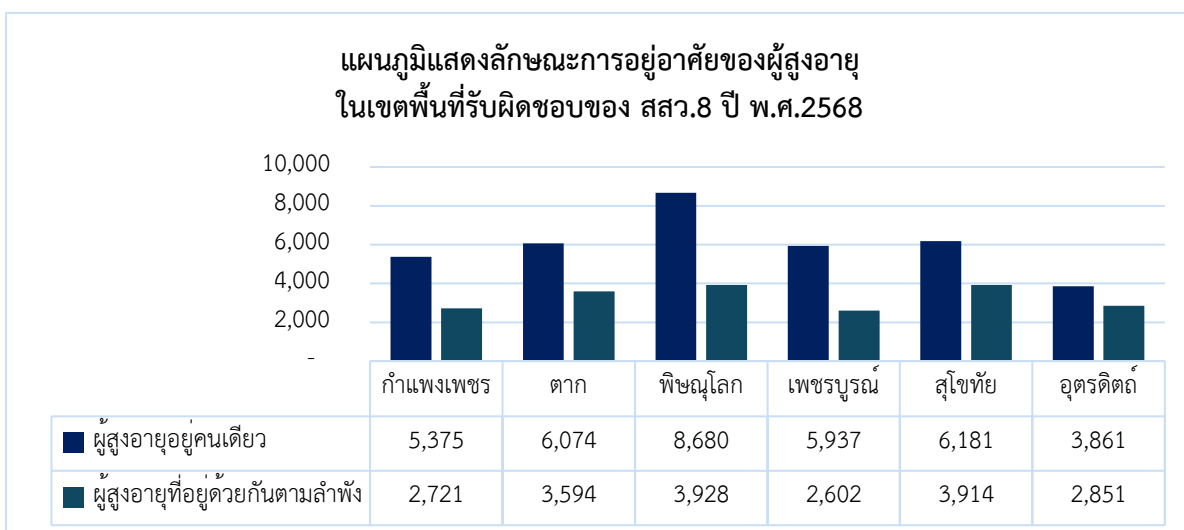
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แม้ว่าการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเชื่อมโยงกับสังคมและเข้าถึงบริการต่าง ๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง หลักฐานจากงานศึกษาหลายฉบับสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างผู้สูงอายุกับประชากรวัยอื่น ทั้งในด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี ความคุ้นเคยกับสื่อดิจิทัล และความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ช่องว่างดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเปราะบางต่อการตกเป็นเหยื่อของข้อมูลเท็จหรือข้อมูลบิดเบือนบนสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะในบริบทที่ข้อมูลข่าวสารบนโลกดิจิทัลมีความซับซ้อนและขาดกลไกคุ้มครองผู้ใช้งานที่มีทักษะดิจิทัลจำกัดอย่างเพียงพอ

การศึกษาข้อมูลเชิงลึกของกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า การตกเป็นเหยื่อการหลอกลวงทางออนไลน์มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับช่วงวัย (Generational Cohort) และ รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ทางดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ใช้งานที่มีกิจกรรมออนไลน์สูง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า กลุ่ม Gen Y และ Gen Z เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนการถูกหลอกลวงสูงที่สุด โดยมีสัดส่วนการถูกหลอกลวงที่ร้อยละ 57.6 และ 57.5 ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่ากลุ่ม Gen X (ร้อยละ 46.9) และ Baby Boomer (ร้อยละ 26.1) อย่างชัดเจน ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนแนวโน้มนี้คือ ปริมาณการใช้เวลาและกิจกรรมผ่านอินเทอร์เน็ตที่มากกว่า ของคนในกลุ่ม Gen Y และ Gen Z ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสและช่องทางในการสัมผัสกับกลวงต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งสอดคล้องกับสัดส่วนการถูกหลอกลวง อัตราการตกเป็นเหยื่อที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดย Gen Y มีอัตราการตกเป็นเหยื่อสูงสุดที่ร้อยละ 55.1 ตามมาด้วย Gen Z (ร้อยละ 47.6), Gen X (ร้อยละ 32.7) และ Baby Boomer (ร้อยละ 29.7) อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์มูลค่าความเสียหายเผยให้เห็นมิติที่แตกต่างกัน โดยพบว่ากลุ่ม **Baby Boomer** แม้จะมีอัตราการตกเป็นเหยื่อต่ำที่สุด แต่มี **มูลค่าความเสียหายเฉลี่ยต่อครั้งสูงที่สุด** ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่กลุ่มนี้มักตกเป็นเป้าหมายของกลโกงที่มีความซับซ้อนและมีเดิมพันสูง หรืออาจมีเงินทุนมากกว่าในการลงทุนปลอมแปลงต่างๆ (กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, 2565)

จากสถิติการร้องเรียนและข้อมูลการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีในประเทศไทย พบว่าจำนวนผู้เสียหายจากการฉ้อโกงออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประชากรที่มีการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์และบริการทางการเงินดิจิทัลมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของแพลตฟอร์มดิจิทัล ประกอบกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟนที่สะดวกและต้นทุนต่ำ ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์ในฐานะ “ผู้ใช้” มากขึ้น ขณะเดียวกันก็กลายเป็น “กลุ่มเป้าหมาย” ของการกระทำความผิดทางไซเบอร์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นด้วย

แผนภาพที่ 4 แสดงกราฟลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ปี 2568

ที่มา: ระบบสมุดพกครอบครัวอิเล็กทรอนิกส์ (MSO Logbook) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สถานการณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างชัดเจน ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตและลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งมีแนวโน้มอยู่อาศัยตามลำพังหรืออยู่ในครัวเรือนที่มีเฉพาะผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุตกเป็นเป้าหมายกลายเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางการเงิน ภัยออนไลน์ ถูกหลอกลวงจนสูญเสียทรัพย์สิน เงินทองให้กับมิจฉาชีพ โดยส่วนใหญ่สาเหตุหลักเกิดจากการที่ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังมักมีความรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวหรือเพื่อนฝูงเป็นเวลานาน จะเกิดภาวะที่โหยหาการพูดคุย เมื่อมีใครสักคน (แม้จะเป็นมิจฉาชีพ) เข้ามาทักทายด้วยคำพูดที่สุภาพ แสดงความห่วงใย หรือชวนคุยเรื่องสัพเพเหระ สมองจะหลั่งสารความสุขออกมา ทำให้เกิดความรู้สึกดีและผ่อนคลายกลไกการป้องกันตัวเองโดยไม่รู้ตัว ทำให้มีแนวโน้มที่จะพูดคุยกับคนแปลกหน้าที่เข้ามาทักทายหรือแสดงความใส่ใจได้ง่ายกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเชิงรูปแบบ (pattern analysis) การหลอกลวงออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยสามารถจำแนกได้เป็นหลายลักษณะตามวิธีการเข้าถึงเหยื่อ ช่องทางการสื่อสาร และวัตถุประสงค์ทางการเงินของผู้กระทำผิด การทำความเข้าใจรูปแบบเหล่านี้ถือเป็นระบบมีความสำคัญต่อการกำหนดมาตรการป้องกันการออกแบบนโยบายสาธารณะ และการพัฒนาเทคโนโลยีคุ้มครองผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัล

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพเชิงโครงสร้างของปัญหาอย่างชัดเจน ตารางต่อไปนี้จะสรุปรูปแบบการหลอกลวงออนไลน์ที่พบในประเทศไทย พร้อมตัวอย่างเหตุการณ์จริงและแหล่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงวิเคราะห์สำหรับการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าว

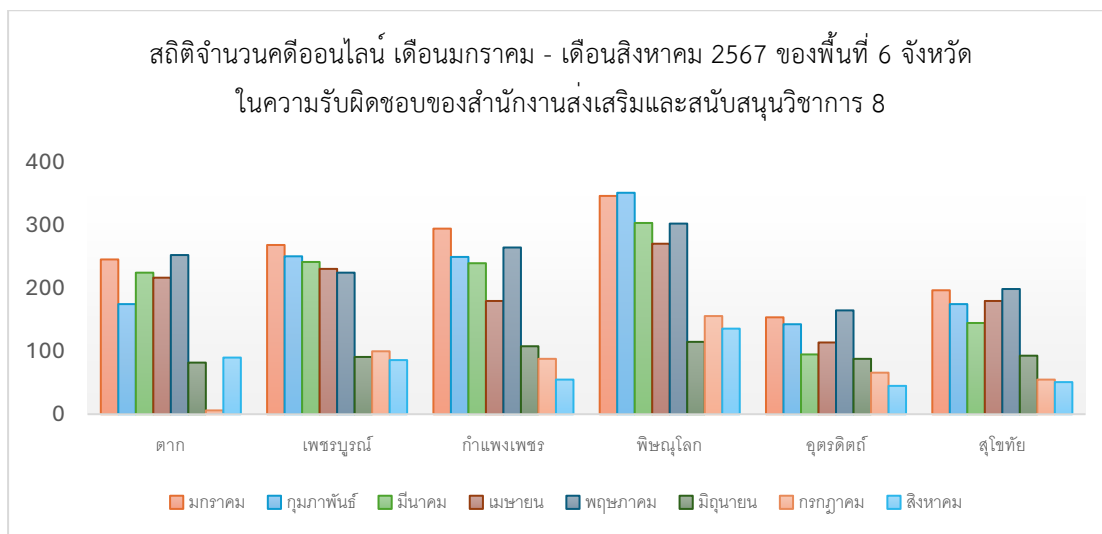
ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบการหลอกลวงออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยสามารถจำแนกได้เป็นหลายลักษณะตามช่องทางและกลไกการกระทำผิด (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2567; ETDA, 2565; ยุทธชัย, 2568)

ลำดับ	รูปแบบการหลอกลวง	ลักษณะ/กลไกการกระทำผิด	ตัวอย่างเหตุการณ์จริงในไทย
1	หลอกอ้างเป็นเจ้าของที่รัฐ/ธนาคาร (Impersonation Scam)	โทรศัพท์หรือส่ง SMS อ้างเป็นเจ้าของที่ตำรวจ ศาล ธนาคาร หรือหน่วยงานรัฐ แจ้งว่าบัญชีมีปัญหา และให้โอนเงินตรวจสอบ หรือกดลิงก์ติดตั้งแอป	กรณีผู้สูงอายุถูกโทรหลอกว่าเกี่ยวข้องกับคดีฟอกเงิน และถูกชักชวนให้ติดตั้งแอปควบคุมเครื่อง ทำให้เงินในบัญชีถูกโอนออกหลายแสนบาท
2	หลอกให้โอนเงินเหตุฉุกเฉิน (Emergency/Relative Scam)	แอบอ้างเป็นญาติหรือลูกหลาน แจ้งเหตุอุบัติเหตุหรือถูกจับกุม ต้องโอนเงินด่วน	ข่าวผู้สูงอายุโอนเงินหลายครั้งรวมกว่า 300,000 บาท ภายใน 1 ชั่วโมง หลังรับสายอ้างว่าเป็นลูกชายประสบอุบัติเหตุ

ลำดับ	รูปแบบการหลอกลวง	ลักษณะ/กลไกการกระทำผิด	ตัวอย่างเหตุการณ์จริง ในไทย
3	หลอกลวงลงทุนออนไลน์/ คริปโต (Investment Scam)	ชักชวนลงทุนผลตอบแทนสูงผ่าน Facebook/LINE กลุ่มเทรด ใช้ แพลตฟอร์มปลอมแสดงกำไร	ผู้สูงอายุถูกชักชวนลงทุนคริปโต เห็นกำไรในระบบทดลอง แต่เมื่อ ถอนเงินไม่ได้ สูญเงินกว่า 1 ล้าน บาท
4	หลอกลวงขายสินค้า ออนไลน์ (E-commerce Scam)	โพสต์ขายสินค้าโปรโมชันราคาถูก ให้ออนเงินล่วงหน้า ไม่ส่งของจริง	ผู้สูงอายุ ร้องเรียนกรณีซื้อ เครื่องใช้ไฟฟ้าผ่าน Facebook โอนเงินแล้วไม่สามารถติดต่อผู้ขาย ได้
5	โรแมนซ์แกม (Romance Scam)	สร้างความสัมพันธ์ผ่านโซเชียล มีเดีย ใช้เวลาสร้างความไว้วางใจ ก่อนขอเงินช่วยเหลือ	ผู้สูงอายุหญิงถูกชักชวนคบหาผ่าน Facebook โดยอ้างเป็นทหาร ต่างชาติ ก่อนขอเงินค่าพัสดุและค่า ภาษี สูญเงินหลายแสนบาท
6	แอปพลิเคชันปลอม/ ลิงก์ฟิชซิง (Malicious App/Phishing)	ส่งลิงก์ให้ดาวน์โหลดแอป “ตรวจสอบสิทธิ” หรือ “แก้ปัญหา บัญชี” แอปขอสิทธิ์เข้าถึง SMS/OTP	ผู้สูงอายุถูกหลอกให้ติดตั้งแอปดูด เงิน ทำให้ OTP ถูกอ่านอัตโนมัติ และเงินถูกโอนออกทันที

รายงานจากศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (ศปอส.ตร.) ข้อมูล ณ วันที่ 15 ธันวาคม 2568 พบว่า ในขณะที่ ปี พ.ศ. 2568 มีสถิติการถูกหลอกลวงทางออนไลน์ ความเสียหายสะสมตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 – 15 ธันวาคม 2568 มียอดแจ้งความสะสม 313,318 เรื่อง เฉลี่ยวันละ 894 เรื่อง มูลค่าความเสียหายรวมทั้งสิ้นถึง 24,324,980,621 บาท ขณะที่รายงานล่าสุดจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถิติจำนวนคดีออนไลน์ เดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม 2567 ของพื้นที่ 6 จังหวัดในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 พบว่า จังหวัดพิษณุโลก มีจำนวนคดี 1,984 คดี รองลงมาคือ จังหวัดเพชรบูรณ์ 1,494 คดี จังหวัดกำแพงเพชร 1,481 คดี จังหวัดตาก 1,349 คดี จังหวัดสุโขทัย มีจำนวน 1,095 คดี และจังหวัดอุตรดิตถ์ มีจำนวน 870 คดี ตามลำดับ

แผนภาพที่ 5 แสดงกราฟสถิติจำนวนคดีออนไลน์ เดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม 2567 ของพื้นที่ 6 จังหวัดในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

ที่มา: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ดังนั้น ในบริบทของการกำหนดนโยบายสาธารณะ การทำความเข้าใจสถานการณ์เชิงพื้นที่ ลักษณะการเข้าถึง และรูปแบบการใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบมาตรการเชิงนโยบายที่มุ่งป้องกันและลดผลกระทบจากภัยสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยต้องคำนึงถึงทั้งศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลในการยกระดับคุณภาพชีวิต และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มประชากรที่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะและการเข้าถึงข้อมูลอย่างรอบด้าน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 จึงสนใจศึกษาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสังคมระดับพื้นที่ เรื่อง ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออกโดยวิธีการสังเคราะห์ งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1.2 วัตถุประสงค์การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.2.1 เพื่อพัฒนากลไกป้องกันและช่วยเหลือที่เข้าถึงได้จริง

1.2.2 เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

กลุ่มเป้าหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ องค์กรหน่วยงานที่ดำเนินการที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 รวบรวมรายงานการติดตามผลการใช้ประโยชน์จากข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสังคมประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567-2568 และวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาด้านสังคมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดประเด็นด้านสังคมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

1.3.2 สังเคราะห์ผลงานวิจัย/งานวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

1.3.3 จัดประชุมร่วมกับ หน่วยงาน One Home พม และภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2569 ระหว่างเวลา 09.00 – 11.00 น. ณ ห้องประชุม ชั้น 6 โรงแรมเรอแนพ รอยัล ปาร์ค อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และผ่านระบบ Zoom Meeting ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์คุ้มครองและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตคนไร้ที่พึ่ง บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ประธานอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ประธานสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประจำจังหวัด ประธานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลในพื้นที่ ประธานองค์กรสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่ม/ชมรม/สมาคม และอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 รวม 6 จังหวัด ดังนี้ ตาก กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก อุตรดิตถ์ และเพชรบูรณ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 59 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ด้านสังคมระดับพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2569

1.3.4 สสำรวจความคิดเห็นของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้าใจแนวทางการจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนในพื้นที่ขยายผล ณ โรงแรมเรอแนพ รอยัล ปาร์ค อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ผ่านระบบ Google Form ที่ <https://forms.gle/2TixNidS588Dq3zG8> ระหว่างวันที่ 10 – 11 มีนาคม 2569 มีผู้ตอบแบบสำรวจ รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 คน

1.3.5 ปรับปรุงร่างข้อเสนอเชิงนโยบายฯ ตามคำแนะนำ

1.3.6 เสนอข้อเสนอฯ ต่อปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พิจารณาให้ความเห็นชอบและมอบหมายกรมต่าง ๆ ในสังกัดพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.3.7 นำข้อเสนอฯ สู่สาธารณะไปใช้ประโยชน์ หรือดำเนินการต่างๆ ดังนี้ การนำเสนอคณะกรรมการกรมการจังหวัด คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 รวม 6 จังหวัดดังกล่าว เพื่อพิจารณาขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ

1.3.8 นำข้อเสนอเชิงนโยบายฯ สู่การจัดทำโครงการเสริมสร้างความตระหนักรู้และป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม

แห่งชาติ ขณะนี้อยู่ระหว่างนำเสนอคณะกรรมการบริหารกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ
พิจารณาให้ความเห็นชอบ

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

อาชญากรรมไซเบอร์ (Cybercrime)

การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ระบบคอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต
หรือแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นเครื่องมือ ช่องทาง หรือพื้นที่ในการดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหา
ประโยชน์โดยมิชอบ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือสร้างความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สิน และข้อมูลสารสนเทศ
การกระทำดังกล่าวอาจปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น การเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต การหลอกลวงทาง
การเงินผ่านสื่อออนไลน์ การแอบอ้างตัวตน การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่ง
ล้วนเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมดิจิทัลที่เอื้อให้ผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงเหยื่อได้อย่างรวดเร็ว ข้าม
ข้อจำกัดด้านพื้นที่ และยากต่อการตรวจสอบหรือควบคุมในเชิงกฎหมาย

ส่วนที่ 2

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอเชิงนโยบาย ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก นี้ ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี 4 เรื่องหลัก ได้แก่ 1. ทฤษฎีกิจวัตรประจำวันกับอาชญากรรมออนไลน์ 2. แนวคิดการเปราะบางทางสังคม และ 3. แนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวันกับอาชญากรรมออนไลน์ (Routine Activities Theory: RAT)

Cohen และ Felson (1979) ได้พัฒนา *ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน* (Routine Activities Theory: RAT) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่อธิบายการเกิดอาชญากรรมในเชิงสถานการณ์ โดยมีสมมติฐานสำคัญว่า การเกิดอาชญากรรมมิได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการบรรจบกันขององค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ ผู้กระทำผิดที่มีแรงจูงใจ (motivated offender) เป้าหมายที่เหมาะสม (suitable target) และการขาดผู้พิทักษ์หรือกลไกคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ (absence of capable guardianship) ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามต้องเกิดขึ้นพร้อมกันในเวลาและพื้นที่เดียวกัน จึงจะเอื้อต่อการเกิดอาชญากรรม

Holt, Bossler และ Seigfried-Spellar (2018) อธิบายว่า ผู้กระทำผิดในอาชญากรรมออนไลน์มักมีแรงจูงใจหลักจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล โดยลักษณะของสภาพแวดล้อมดิจิทัลเอื้อให้ผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงเหยื่อได้ในวงกว้าง ใช้ต้นทุนต่ำ และมีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุมค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับอาชญากรรมในโลกจริง อีกทั้งการไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับเหยื่อโดยตรงยังลดแรงยับยั้งทางจริยธรรมของผู้กระทำผิด ส่งผลให้อาชญากรรมออนไลน์สามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและมีรูปแบบที่หลากหลาย

Leukfeldt และ Yar (2016) ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้กรอบแนวคิดของทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน ผู้สูงอายุสามารถถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “เป้าหมายที่เหมาะสม” ของอาชญากรรมออนไลน์ เนื่องจากลักษณะการใช้สื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุมักมุ่งเน้นการรับข้อมูล การติดต่อสื่อสาร และการทำธุรกรรม มากกว่าการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ประกอบกับข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและความไม่คุ้นเคยกับรูปแบบการหลอกลวงใหม่ ๆ เช่น การแอบอ้างหน่วยงานรัฐหรือสถาบันการเงิน

นอกจากนี้ Holt, Bossler และ Seigfried-Spellar (2018) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุมิแนวน้อมให้ความไว้วางใจต่อข้อมูลที่อ้างอิงบุคคลหรือสถาบันที่มีอำนาจหรือมีความน่าเชื่อถือสูง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ผู้กระทำผิดมักนำมาใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือและลดความระมัดระวังของเหยื่อ อย่างไรก็ตาม ลักษณะ

ดังกล่าวมิได้สะท้อนถึงความอ่อนแอส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ หากแต่เป็นผลจากความไม่สมดุลระหว่างความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมดิจิทัลกับศักยภาพในการรับมือของผู้ใช้งานในช่วงวัยสูงอายุ

Leukfeldt และ Yar (2016) อธิบายว่า องค์ประกอบสำคัญประการที่สามของทฤษฎีกิจกรรมประจำวัน คือ การขาดผู้พิทักษ์หรือกลไกคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในบริบทของอาชญากรรมออนไลน์หมายถึงการขาดระบบเฝ้าระวัง การแจ้งเตือน และมาตรการคุ้มครองที่สามารถลดโอกาสในการเกิดอาชญากรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิทักษ์ในพื้นที่ดิจิทัลอาจประกอบด้วยครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนระบบเทคโนโลยีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า กลไกดังกล่าวยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดการบูรณาการ และไม่สอดคล้องกับบริบทการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งผลให้เมื่อเกิดเหตุ ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที หรือไม่ทราบช่องทางในการร้องเรียนและการเยียวยาความเสียหาย และยังชี้ให้เห็นว่า ในบริบทของสังคมดิจิทัล กิจกรรมประจำวันของประชาชนได้ขยายจากพื้นที่ทางกายภาพเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสาร การทำธุรกรรมทางการเงิน และการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ส่งผลให้พื้นที่ออนไลน์กลายเป็นพื้นที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้เกิดอาชญากรรมรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะอาชญากรรมที่อาศัยช่องว่างด้านทักษะ การกำกับดูแล และการคุ้มครองผู้ใช้งาน

Cohen และ Felson (1979) ชี้ว่า การประยุกต์ใช้ทฤษฎีกิจกรรมประจำวันในการศึกษาภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุช่วยเปลี่ยนกรอบการวิเคราะห์จากการมุ่งเน้นพฤติกรรมหรือความไม่รู้ของผู้สูงอายุ ไปสู่การพิจารณาปัญหาในเชิงโครงสร้างของสภาพแวดล้อมดิจิทัล กล่าวคือ อาชญากรรมออนไลน์เกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงเป้าหมายได้ง่าย ขณะที่ระบบคุ้มครองและเฝ้าระวังยังไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดดังกล่าวจึงเหมาะสมสำหรับการพัฒนามาตรการเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการที่มุ่งลดโอกาสในการเกิดอาชญากรรม ผ่านการเสริมบทบาทของผู้พิทักษ์ในระดับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานรัฐ ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยีเฝ้าระวังภัยออนไลน์ที่สอดคล้องกับบริบทการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ

แนวคิดอาชญากรรมไซเบอร์

United Nations Office on Drugs and Crime (2013) อธิบายว่า อาชญากรรมไซเบอร์ (Cybercrime) หมายถึง การกระทำความผิดที่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เป็นเป้าหมาย หรือเป็นสภาพแวดล้อมในการกระทำความผิด โดยครอบคลุมทั้งการโจมตีระบบ การเข้าถึงข้อมูลโดยมิชอบ การฉ้อโกงทางออนไลน์ และการแสวงหาประโยชน์จากข้อมูลส่วนบุคคล ลักษณะสำคัญของอาชญากรรมไซเบอร์คือการไม่จำกัดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ ความรวดเร็วในการก่อเหตุ และความยากในการตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมาย

Wall (2007) อธิบายว่า อาชญากรรมไซเบอร์มิได้เป็นเพียงอาชญากรรมรูปแบบใหม่ หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของอาชญากรรมที่เกิดจากสังคมข้อมูลข่าวสาร ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด เหยื่อ และกลไกควบคุมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ OECD (2020) ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อาชญากรรมไซเบอร์ที่เกี่ยวข้องกับการหลอกลวง การฉ้อโกง และการแสวงหาประโยชน์จากผู้ใช้งานออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอาศัยปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาที่มากกว่าความรู้ทางเทคนิคขั้นสูง อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงเหยื่อได้ในช่วงกว้างผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

United Nations Office on Drugs and Crime (2013) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า วิวัฒนาการของอาชญากรรมไซเบอร์สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากอาชญากรรมเชิงเทคนิคไปสู่อาชญากรรมเชิงสังคม กล่าวคือ ในระยะแรก อาชญากรรมไซเบอร์มักเกี่ยวข้องกับการโจมตีระบบโดยผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางด้านเทคโนโลยีและมีแรงจูงใจเชิงเทคนิคหรือเชิงสัญลักษณ์ ต่อมาเมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล อาชญากรรมไซเบอร์ได้พัฒนาไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และเริ่มมีลักษณะเป็นเครือข่ายข้ามชาติ

ในระยะปัจจุบัน OECD (2020) ระบุว่า อาชญากรรมไซเบอร์มีลักษณะซับซ้อนมากขึ้น โดยผสมผสานการใช้เทคโนโลยีกับกลไกทางจิตวิทยาและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การสร้างความน่าเชื่อถือ ความเร่งด่วน และความกลัว ซึ่งทำให้การหลอกลวงมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและยากต่อการตรวจจับ

United Nations Office on Drugs and Crime (2013) และ OECD (2020) ชี้ให้เห็นตรงกันว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงต่อการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไซเบอร์ เนื่องจากข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล การรับรู้ความเสี่ยง และการเข้าถึงกลไกคุ้มครองในโลกออนไลน์

แนวคิดการเปราะบางทางสังคม (Social Vulnerability)

Wisner และคณะ (2004) เสนอแนวคิดการเปราะบางทางสังคม (Social Vulnerability) เพื่ออธิบายความเสี่ยงและความไม่มั่นคงที่บุคคลหรือกลุ่มประชากรเผชิญ อันเป็นผลจากเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และสถาบัน มากกว่าการพิจารณาจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงลำพัง แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงและการฟื้นตัวจากผลกระทบของปัญหาต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับระดับการเข้าถึงทรัพยากร การคุ้มครอง และโอกาสทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ขณะที่ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) (2015) ชี้ว่า ในบริบทของสังคมดิจิทัล ความเปราะบางทางสังคมมิได้ลดลงตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี หากแต่มีแนวโน้มซับซ้อนและทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ขณะที่ศักยภาพในการปรับตัวและการเข้าถึงกลไกคุ้มครองยังมีข้อจำกัด

ผู้สูงอายุจึงถือเป็นกลุ่มที่มีระดับความเปราะบางสูงในบริบทดิจิทัล เนื่องจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ ได้แก่ ช่องว่างทางดิจิทัล (digital divide) ระหว่างช่วงวัย ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ต ตลอดจนข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการรับข้อมูลที่ผิด การถูกหลอกลวง และการถูกเอาเปรียบในระบบเศรษฐกิจ

ดิจิทัลมากกว่ากลุ่มประชากรอื่น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ การคุ้มครองทางกฎหมาย และช่องทางการร้องเรียนเมื่อเกิดปัญหาในโลกออนไลน์ ส่งผลให้แม้จะตระหนักถึงความผิดปกติหรือความเสี่ยง แต่ก็ไม่สามารถขอความช่วยเหลือหรือดำเนินการปกป้องตนเองได้อย่างทันท่วงที

OECD (2020) อธิบายว่า กรอบแนวคิดการประะบางทางสังคมช่วยให้เห็นว่า ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อ ผู้สูงอายุไม่ควรถูกอธิบายว่าเป็นผลจากความไม่รู้หรือความประมาทของผู้สูงอายุเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นผล จากสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ถูกออกแบบโดยคำนึงถึงผู้ใช้ที่มีศักยภาพด้านเทคโนโลยีสูงเป็นหลัก แพลตฟอร์ม ดิจิทัลจำนวนมากมีรูปแบบการสื่อสารที่ซับซ้อน ใช้ภาษาทางเทคนิค หรือมีเงื่อนไขการใช้งานที่ยากต่อความ เข้าใจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุอยู่ในสถานะเสียเปรียบเชิงโครงสร้างตั้งแต่ต้น ขณะเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลที่ เน้นความรวดเร็วและการแข่งขันสูงยังเปิดช่องให้เกิดการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มเปราะบางผ่านการโฆษณา เกินจริง การหลอกลวงทางการเงิน และการแอบอ้างหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ โดยที่กลไกกำกับดูแลและ การคุ้มครองผู้บริโภคในโลกออนไลน์ยังไม่สามารถตอบสนองต่อรูปแบบปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ United Nations (2021) ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการรับมือกับภัยจากสื่อออนไลน์ ของผู้สูงอายุยังขึ้นอยู่กับเครื่องมืออยู่ของเครือข่ายการสนับสนุนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสถาบันของรัฐ การขาดเครือข่ายดังกล่าวจะยิ่งเพิ่มระดับความเปราะบางและทำให้ผู้สูงอายุเผชิญความเสี่ยงอย่างโดดเดี่ยว ดังนั้น การเสริมสร้างบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านสังคม และเครือข่ายอาสาสมัครใน ระดับพื้นที่ จึงมีความสำคัญในการทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างผู้สูงอายุกับระบบคุ้มครองทางกฎหมาย เทคโนโลยี และสวัสดิการสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสูงวัยอย่างมี ศักดิ์ศรีและปลอดภัยในยุคดิจิทัล

แนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัล (Digital Literacy / Media and Information Literacy: MIL)

UNESCO (2018) อธิบายว่า แนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Digital Literacy / Media and Information Literacy: MIL) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้อธิบายความสามารถ ของบุคคลในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน ใช้ และสร้างข้อมูลหรือสื่อดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณ มีความ รับผิดชอบ และปลอดภัย แนวคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ ข้อมูลข่าวสาร สื่อออนไลน์ และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันอย่างรอบด้าน

ในมิติของผู้สูงอายุ ทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลมิได้หมายถึงเพียงความสามารถเชิงเทคนิคในการใช้ อุปกรณ์หรือแอปพลิเคชันเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงความสามารถในการแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือจาก ข้อมูลเท็จ การตระหนักถึงความเสี่ยงในโลกออนไลน์ การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล และการตัดสินใจใช้บริการ หรือทำธุรกรรมดิจิทัลอย่างรอบคอบ ซึ่งล้วนมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์

UNESCO (2018) เสนอว่า กรอบแนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ได้อย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่

- ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลอย่างปลอดภัย (access)
- ความสามารถในการวิเคราะห์ และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล (analysis and evaluation)
- ความสามารถในการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบ (use and engagement)
- ความสามารถในการปกป้องตนเองและสิทธิในโลกดิจิทัล (protection and awareness)

องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากรูปแบบการหลอกลวงทางออนไลน์มักอาศัยการบิดเบือนข้อมูล การแอบอ้างความน่าเชื่อถือ และการสร้างความเร่งด่วนทางอารมณ์ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ต้องอาศัยทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการไตร่ตรองก่อนตัดสินใจในการใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล (UNESCO, 2018)

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory: RAT) แนวคิดการเปราะบางทางสังคม (Social Vulnerability) และแนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Digital Literacy / Media and Information Literacy: MIL) เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยอธิบายและวิเคราะห์ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ โดยทฤษฎีกิจวัตรประจำวันอธิบายโครงสร้างของการเกิดอาชญากรรมจากการบรรจบกันของผู้กระทำผิดที่มีแรงจูงใจ เป้าหมายที่เหมาะสม และการขาดกลไกคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ (Cohen & Felson, 1979) ขณะที่แนวคิดการเปราะบางทางสังคมชี้ให้เห็นว่าความเสี่ยงของผู้สูงอายุไม่ได้เกิดจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง เช่น ช่องว่างทางดิจิทัล การเข้าถึงทรัพยากร และระบบคุ้มครองทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม (Wisner et al., 2004) ส่วนแนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศเน้นบทบาทของความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ และประเมินข้อมูล รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีวิจารณญาณ (UNESCO, 2018) ดังนั้น การบูรณาการกรอบแนวคิดทั้งสามจึงช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุม ทั้งในมิติของโครงสร้างการเกิดอาชญากรรม ความเปราะบางเชิงสังคมของผู้สูงอายุ และระดับทักษะในการรับมือกับสภาพแวดล้อมดิจิทัล

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่อง ภัยออนไลน์จากผู้สูงอายุ ปัญหาและทางออก ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ ดังนี้

ธัญพิชชา สามารถ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การตกเป็นเหยื่อทางไซเบอร์ของผู้สูงอายุในบริบทประเทศไทย ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า การตกเป็นเหยื่อมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การหลอกลวงให้ลงทุน การหลอกลวงทางโทรศัพท์เป็นขบวนการ การหลอกลวงซื้อสินค้าออนไลน์ และการหลอกลวงในลักษณะความสัมพันธ์เชิงรักโรแมนติก โดยมีปัจจัยร่วมสำคัญ ได้แก่ การขาดความรู้เท่าทันรูปแบบการหลอกลวง การใช้ความไว้วางใจเป็นฐานในการสร้างความน่าเชื่อถือ และการขาดเครือข่ายช่วยเหลือในช่วงเวลาที่เกิดเหตุ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่มองว่าการตกเป็นเหยื่อมิได้เกิดจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัล โครงสร้างทางสังคม และช่องว่างของระบบคุ้มครอง

กรรณมา วรคุปต์ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปิดรับ การรู้เท่าทันสื่อ และผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุในเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร โดยใช้กรอบแนวคิดด้านการเปิดรับสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และแนวคิดผลกระทบของสื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภทไลน์ (LINE) ผ่านสมาร์ทโฟน และใช้งานเป็นประจำทุกวัน ครั้งละประมาณ 30-60 นาที โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสื่อสารกับเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 100-399 บาทต่อเดือน งานวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า แม้ผู้สูงอายุจะสามารถเข้าถึงและใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ระดับการรู้เท่าทันสื่อยังไม่สูงมากนัก จึงควรมีการส่งเสริมทักษะการประเมิน วิเคราะห์ และสร้างสรรค์เนื้อหา เพื่อให้การใช้สื่อสังคมออนไลน์เกิดประโยชน์สูงสุดและลดความเสี่ยงจากผลกระทบเชิงลบ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัล

รีนมาลี และนิลเพ็ชร (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในสังคมสูงวัยของไทย พบว่าเมื่อผู้สูงอายุเริ่มใช้เทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน และสื่อสังคมออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ช่องทางเหล่านี้กลับกลายเป็นพื้นที่ที่มีฉ้อโกงใช้ในการหลอกลวง โดยเฉพาะการสร้างโปรไฟล์ปลอมเพื่อติดต่อและหลอกลวงทางการเงิน ส่งผลให้ผู้สูงอายุหลายรายสูญเสียเงินออมที่เตรียมไว้สำหรับชีวิตหลังเกษียณ งานวิจัยยังชี้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อภัยคุกคามทางไซเบอร์ ได้แก่ การขาดความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ไม่สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลหรือผู้ติดต่อออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งผู้สูงอายุจำนวนมากยังไม่แจ้งเหตุการณ์ต่อเจ้าหน้าที่เนื่องจากไม่ทราบช่องทางหรือกระบวนการที่เหมาะสม ดังนั้น การป้องกันควรเน้นการส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการเพิ่มขีดความสามารถในการตรวจสอบและระบุภัยคุกคาม ผ่านความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคครอบครัว

Ebner และคณะ (2023) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การหลอกลวง และการฉ้อโกงทางการเงินในผู้สูงอายุ (*Financial Fraud and Deception in Aging*) พบว่า การเอาเปรียบทางการเงินในผู้สูงอายุเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยความไวต่อการหลอกลวงของผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านสติปัญญาและการตัดสินใจ ปัจจัยทางสังคม-อารมณ์ และปัจจัยด้านระบบประสาท การเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา เช่น ความเร็วในการประมวลผลข้อมูลที่ลดลงและความจำที่ถดถอย ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มพึ่งพาการคิดเชิงลัด (heuristics) มากขึ้น ซึ่งสัมพันธ์กับความสามารถในการตรวจจับการหลอกลวงที่ลดลง นอกจากนี้ ปัจจัยทางสังคม-อารมณ์ เช่น อารมณ์เชิงบวกและความโดดเดี่ยวทางสังคม อาจทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มไว้วางใจผู้อื่นมากขึ้นและลดระดับความสงสัย ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของสมอง เช่น การลดลงของปริมาตรสมองส่วน cortex และการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการทำงานของสมอง มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการตรวจจับการหลอกลวงที่ลดลง งานวิจัยยังชี้ว่าลักษณะของข้อความหลอกลวง เช่น ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ การจัดกรอบข้อมูล (gain vs. loss framing) และสัญญาณเชิงภาพ เช่น ใบหน้าที่ดูน่าเชื่อถือ ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงเสนอให้มีการพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยง การฝึกทักษะด้านสติปัญญาและอารมณ์ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ร่วมกับแนวทางที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจจับการหลอกลวงและลดความเสี่ยงต่อการฉ้อโกงในผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุป การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับอาชญากรรมไซเบอร์และภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงและการเอาเปรียบทางดิจิทัลสูง เนื่องจากข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล การรับรู้ความเสี่ยง และการเข้าถึงกลไกคุ้มครองในระบบออนไลน์ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2013; OECD, 2020) ขณะเดียวกัน งานวิจัยในบริบทประเทศไทยพบว่ารูปแบบการหลอกลวงมีความหลากหลาย เช่น การหลอกลวงลงทุน การหลอกลวงซื้อสินค้าออนไลน์ และการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน ซึ่งมักอาศัยความไว้วางใจและช่องว่างด้านความรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ (อัญพิชชา สามารถ, 2565; รื่นมาลี และนิลเพ็ชร, 2563) นอกจากนี้ งานศึกษายังชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านสติปัญญา สังคม-อารมณ์ และปัจจัยทางระบบประสาทในช่วงวัยสูงอายุอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการตรวจจับการหลอกลวง (Ebner et al., 2023) ดังนั้น การทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวจึงช่วยให้เข้าใจลักษณะ รูปแบบ และปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อภัยจากสื่อออนไลน์ และสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้าง พฤติกรรมการใช้สื่อ และระดับทักษะการรู้เท่าทันดิจิทัลของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาแนวทางการป้องกันและมาตรการเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัด

การวิเคราะห์สถานการณ์ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ชี้ให้เห็นว่า ความเสี่ยงดังกล่าวมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับบริบทเชิงพื้นที่ โครงสร้างประชากรสูงวัย และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัล ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่

มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงที่สุดของประเทศ และกลุ่มจังหวัดในพื้นที่ศึกษาล้วนมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยประเทศอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างผู้สูงอายุที่กำลังเคลื่อนจากวัยต้นไปสู่วัยปลายสะท้อนแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของภาวะพึ่งพิง ความต้องการบริการดูแล และข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยีในระยะต่อไป

เมื่อพิจารณาเชิงพื้นที่ พบความแตกต่างระหว่างจังหวัดทั้งในด้านโครงสร้างผู้สูงอายุและศักยภาพการเข้าถึงบริการ จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุรวมสูง เช่น พิษณุโลกและเพชรบูรณ์ มีแนวโน้มเผชิญภัยออนไลน์ในวงกว้างจากฐานผู้ใช้งานจำนวนมาก ขณะที่จังหวัดที่มีลักษณะพื้นที่ห่างไกลหรือมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างบริการ เช่น ตาก และบางอำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ เผชิญความเสี่ยงในเชิงความรุนแรงของผลกระทบ เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ การแจ้งเหตุ และการได้รับความช่วยเหลือมีข้อจำกัด ความแตกต่างเชิงพื้นที่ดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบและผลกระทบของภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุไม่เท่าเทียมกัน

ในมิติของสุขภาพและภาวะพึ่งพิง การจำแนกผู้สูงอายุเป็นกลุ่มติดสังคม ติดบ้าน และติดเตียง ช่วยสะท้อนระดับความเปราะบางต่อภัยออนไลน์ในเชิงโครงสร้าง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังอยู่ในกลุ่มติดสังคม แสดงถึงศักยภาพในการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อยยังขาดทักษะในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการรับรู้กลไกการหลอกลวงในโลกออนไลน์ ส่งผลให้กลุ่มที่ดูเหมือนมีศักยภาพกลับมีความเสี่ยงสูงต่อการตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงทางการเงิน ขาดปลอมด้านสุขภาพ และการชักจูงผ่านความสัมพันธ์ออนไลน์ที่อาศัยความไว้วางใจเป็นฐาน ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียงซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในบางจังหวัด มีความเปราะบางในอีกมิติหนึ่ง กล่าวคือ แม้จะมีการใช้สื่อออนไลน์น้อยกว่า แต่เมื่อเผชิญภัยหรือปัญหา มักขาดความสามารถในการขอความช่วยเหลือหรือจัดการสถานการณ์อย่างทันท่วงที โดยเฉพาะในครัวเรือนที่ไม่มีผู้ดูแลประจำหรือขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชน สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความเสี่ยงเชิงซ้อนที่เกิดจากการทับซ้อนกันของภาวะพึ่งพิง สุขภาพ และโครงสร้างการดูแลในระดับพื้นที่

ด้านการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ผู้สูงอายุในพื้นที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเพื่อการสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสาร และการทำธุรกรรมบางประเภท อย่างไรก็ตาม การใช้งานดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางข้อจำกัดด้านทักษะรู้เท่าทันสื่อและความเข้าใจกลไกของแพลตฟอร์มดิจิทัล ส่งผลให้ภัยออนไลน์ที่ผู้สูงอายุเผชิญมีลักษณะซับซ้อนและหลากหลาย ตั้งแต่การหลอกลวงทางการเงิน การเผยแพร่ข้อมูลเท็จด้านสุขภาพ การชักจูงให้ซื้อสินค้าหรือบริการที่ขาดความโปร่งใส ไปจนถึงการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่รู้ตัว

ข้อมูลคดีออนไลน์ในระดับพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ผู้สูงอายุจะมีอัตราการตกเป็นเหยื่อต่ำกว่ากลุ่มวัยทำงาน แต่กลับมีมูลค่าความเสียหายเฉลี่ยต่อครั้งสูงกว่า โดยเฉพาะในกลุ่ม Baby Boomer ซึ่งสะท้อนถึงความรุนแรงของผลกระทบเมื่อเกิดเหตุ ในบริบทพื้นที่ที่มีรายได้เฉลี่ยไม่สูง ความสูญเสียทางการเงินจากภัยออนไลน์จึงอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุและครอบครัวในระยะยาว

2.2.1 แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในเชิงพื้นที่

จากการพิจารณาสถานการณ์ภัยออนไลน์ต่อผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ พบว่า แนวโน้มของปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเพิ่มขึ้นของจำนวนเหตุการณ์ หากแต่มีลักษณะของความรุนแรงเชิงคุณภาพที่ทวีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้สูงอายุในระยะยาว และมีแนวโน้มสำคัญได้ดังนี้

1. ความรุนแรงในมิติผลกระทบทางเศรษฐกิจ แม้ผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนการตกเป็นเหยื่อต่ำกว่ากลุ่มวัยทำงาน แต่เมื่อเกิดเหตุ ผู้สูงอายุมักประสบความเสียหายทางการเงินในระดับที่สูงกว่า โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นถึงวัยกลางที่มีเงินออม เงินบำนาญ หรือเงินชดเชยจากการทำงานเป็นทุนตั้งต้น

2. ความซับซ้อนของรูปแบบภัยออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวโน้มเปลี่ยนจากการหลอกลวงที่อาศัยข้อมูลเท็จทั่วไป ไปสู่การหลอกลวงที่ใช้กลไกทางจิตวิทยาและความสัมพันธ์เป็นฐาน เช่น การแอบอ้างหน่วยงานรัฐ บุคคลใกล้ชิด หรือการสร้างความสัมพันธ์เชิงความไว้วางใจในระยะยาว ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุอย่างรุนแรง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่าทางสังคม ซึ่งยากต่อการฟื้นฟูเมื่อเกิดความเสียหาย

3. ความเชื่อมโยงกับโครงสร้างประชากรสูงวัยในระดับพื้นที่ เนื่องจากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุวัยปลายและผู้สูงอายุติดบ้านหรือติดเตียงในหลายพื้นที่ ส่งผลให้กลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูล การเรียนรู้ และการขอความช่วยเหลือมีจำนวนมากขึ้น เมื่อผู้สูงอายุกลุ่มนี้ตกเป็นเหยื่อของภัยออนไลน์ ผลกระทบมักไม่จำกัดอยู่ที่ตัวบุคคล หากแต่ขยายไปสู่ครอบครัวและชุมชน ทั้งในมิติการดูแล ความเครียด และความไม่มั่นคงทางสังคม

4. ช่องว่างระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการคุ้มครองในระดับพื้นที่ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การคุ้มครองในระดับพื้นที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับรูปแบบภัยออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนมากจำเป็นต้องเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถฟื้นฟูผลกระทบได้อย่างทันท่วงที

5. ความรุนแรงของผลกระทบเชิงจิตสังคมในระยะยาว ผู้สูงอายุที่ตกเป็นเหยื่อของภัยออนไลน์มักประสบความรู้สึกอับอาย และความไม่มั่นใจในการใช้เทคโนโลยี ให้บางรายหลีกเลี่ยงการใช้สื่อออนไลน์โดยสิ้นเชิง ซึ่งอาจนำไปสู่การแยกตัวทางสังคม การลดโอกาสในการเข้าถึงบริการและข้อมูลที่จำเป็น และการบั่นทอนคุณภาพชีวิตในระยะยาว

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร สถิติ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาดังกล่าวมีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของสังคมดิจิทัล โครงสร้างประชากรสูงวัย และข้อจำกัดด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ การเพิ่มขึ้นของการใช้อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน และแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้พื้นที่ออนไลน์กลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตร

ประจำวันของประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ดิจิทัลมีโอกาสเผชิญกับความเสี่ยงจากอาชญากรรมไซเบอร์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการหลอกลวงทางการเงิน การแอบอ้างตัวตน การเผยแพร่ข้อมูลเท็จ และการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล

การวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory: RAT) ชี้ให้เห็นว่า การเกิดภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นผลจากการบรรจบกันขององค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ ผู้กระทำผิดที่มีแรงจูงใจ เป้าหมายที่เหมาะสม และการขาดกลไกคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ ในบริบทของสังคมดิจิทัล ผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงเหยื่อได้ง่ายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ขณะที่ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งมีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล จึงอาจตกเป็นเป้าหมายของการหลอกลวงได้ง่าย นอกจากนี้ กลไกเฝ้าระวัง การแจ้งเตือน และการช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุยังมีลักษณะกระจัดกระจายและเข้าถึงได้ยากสำหรับผู้สูงอายุ ทำให้การป้องกันและการแก้ไขปัญหาไม่ทันต่อสถานการณ์

ขณะเดียวกัน แนวคิดการเปราะบางทางสังคมสะท้อนให้เห็นว่า ความเสี่ยงของผู้สูงอายุในโลกออนไลน์ไม่ได้เกิดจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง เช่น ช่องว่างทางดิจิทัล ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี การขาดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิหรือช่องทางการร้องเรียนเมื่อเกิดปัญหา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสถานะเสียเปรียบในระบบสังคมดิจิทัลและมีความเสี่ยงต่อการถูกหลอกลวงหรือถูกเอาเปรียบมากกว่ากลุ่มประชากรอื่น

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ตามแนวคิดทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Digital Literacy / Media and Information Literacy: MIL) พบว่า ระดับทักษะในการเข้าถึง วิเคราะห์ และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตลอดจนความสามารถในการปกป้องตนเองในโลกดิจิทัล เป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเสี่ยงจากภัยออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีข้อจำกัดด้านทักษะดังกล่าว ส่งผลให้ไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลหรือประเมินความเสี่ยงจากการสื่อสารออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ในเชิงพื้นที่ พบว่ากลุ่มจังหวัดในเขตรับผิดชอบมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ความแตกต่างด้านโครงสร้างประชากรและศักยภาพการเข้าถึงบริการในแต่ละจังหวัดส่งผลให้ความเสี่ยงจากภัยออนไลน์มีลักษณะแตกต่างกัน จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมากมีแนวโน้มเผชิญภัยออนไลน์ในวงกว้าง ขณะที่พื้นที่ห่างไกลหรือมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างบริการมีความเสี่ยงในเชิงความรุนแรงของผลกระทบ เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและการได้รับความช่วยเหลือยังมีข้อจำกัด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเกิดจากการทับซ้อนกันของโครงสร้างการเกิดอาชญากรรมในสังคมดิจิทัล ความเปราะบางเชิงสังคมของผู้สูงอายุ และข้อจำกัดด้านทักษะความฉลาดรู้ดิจิทัล ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ ทั้งการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ การพัฒนากลไกเฝ้าระวังและการคุ้มครองในระดับพื้นที่ ตลอดจนการ

สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานรัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างปลอดภัยและลดความเสี่ยงจากการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไซเบอร์ในสังคมดิจิทัล

ส่วนที่ 3

สรุปผลและข้อเสนอเชิงนโยบาย

สรุปผล

จากการศึกษาสถานการณ์ ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร สถิติ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยควบคู่กับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ผู้สูงอายุมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งเพื่อการสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสาร และการทำธุรกรรมออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่พื้นที่ดิจิทัลดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางข้อจำกัดด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี การรู้เท่าทันสื่อ และความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไซเบอร์และการหลอกลวงออนไลน์มากขึ้น

การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดทางวิชาการสะท้อนว่า ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของหลายปัจจัยร่วมกัน ได้แก่ โครงสร้างการเกิดอาชญากรรมในสังคมดิจิทัล ความเปราะบางทางสังคมของผู้สูงอายุ และระดับทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลที่ยังไม่เพียงพอ โดยอาชญากรไซเบอร์มักใช้กลยุทธ์การหลอกลวงที่ผสมผสานเทคโนโลยีกับกลไกทางจิตวิทยา เช่น การแอบอ้างตัวตน การสร้างความเร่งด่วน หรือการสร้างความไว้วางใจผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อโน้มน้าวให้เหยื่อตัดสินใจทางการเงินโดยขาดการตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบคอบ ขณะเดียวกัน ระบบคุ้มครองและกลไกช่วยเหลือผู้เสียหายในโลกออนไลน์ยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านการเข้าถึง ความซับซ้อนของขั้นตอน และการรับรู้ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับช่องทางการร้องเรียน

ในมิติของสถานการณ์เชิงพื้นที่ พบว่า กลุ่มจังหวัดในเขตรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีแนวโน้มเผชิญความเสี่ยงจากภัยออนไลน์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมากหรือมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการและข้อมูลที่ต้องการ นอกจากนี้ แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีอัตราการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมออนไลน์ต่ำกว่ากลุ่มวัยทำงาน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นมักมีมูลค่าความเสียหายทางการเงินสูงกว่า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุและครอบครัวในระยะยาว

ในการนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่อง ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออกทั้งในระบบ Onsite และ Online เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2569 โดยมีองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม พร้อมทั้ง ได้จัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นต่อ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าวจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านระบบ Google Form ระหว่างวันที่ 10 – 11 มีนาคม 2569 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าว แยกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ระดับปฏิบัติการ พบว่า กลุ่มภาคีเครือข่ายมีความเห็นต่อข้อเสนอในระดับสูงมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความเห็นด้วยต่อข้อเสนอเชิงนโยบายฯ รวมอยู่ที่ร้อยละ 96.68 ข้อเสนอที่ได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ (ร้อยละ 100) คือ การส่งเสริมบทบาทครอบครัวและเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกคุ้มครองใกล้ชิด รองลงมา คือ การเสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุบนฐานบริบทพื้นที่ และการเชื่อมโยงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุกับการป้องกันภัยออนไลน์ (ร้อยละ 96.7) และการพัฒนากลไกเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ (ร้อยละ 93.3) ตามลำดับ ทั้งนี้ มีสัดส่วนความไม่แน่ใจเพียงเล็กน้อยเฉลี่ยร้อยละ 3.32 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจในการขับเคลื่อนนโยบายผ่านกลไกทางสังคมในระดับฐานราก

ระดับนโยบาย พบว่า กลุ่มภาคีเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยความเห็นด้วย รวมอยู่ที่ร้อยละ 95.32 โดยประเด็นที่ได้รับความสำคัญสูงสุด คือ การสนับสนุนการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นฐานในการกำหนดนโยบาย (ร้อยละ 100) รองลงมา คือ การพัฒนาระบบคุ้มครองผู้สูงอายุในโลกออนไลน์แบบบูรณาการ (ร้อยละ 96.7) สำหรับประเด็นด้านการกำหนดการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นเชิงนโยบายระดับชาติ การปรับปรุงกลไกกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลให้คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง และการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง มีสัดส่วนความเห็นชอบอยู่ที่ร้อยละ 93.3 โดยพบสัดส่วนความไม่แน่ใจเฉลี่ยร้อยละ 4.68 ซึ่งสูงกว่าระดับปฏิบัติการเล็กน้อย ซึ่งจากการสำรวจความคิดเห็นต่อร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง **ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก** เพิ่มเติมจากภาคีเครือข่ายที่ผ่าน Google Form จะพบว่าภาคีเครือข่ายได้สนับสนุนร่างข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าว

ดังนั้น ผลการศึกษา สะท้อนว่า การแก้ไขปัญหาภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ ทั้งการเสริมสร้างทักษะความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลให้แก่ผู้สูงอายุ การพัฒนากลไกเฝ้าระวังและการคุ้มครองในระดับพื้นที่ การเสริมบทบาทของครอบครัวและเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงความเปราะบางของผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัล เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เทคโนโลยีออนไลน์ได้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงในระยะยาว

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ระดับปฏิบัติการ

1. พัฒนากลไกเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ จัดตั้งกลไกเฝ้าระวังภัยจากสื่อออนไลน์ในระดับจังหวัด อำเภอ หรือชุมชน โดยบูรณาการบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านสังคม และเครือข่ายอาสาสมัคร เพื่อทำหน้าที่เป็นจุดรับแจ้ง ให้คำปรึกษาเบื้องต้น และประสานความช่วยเหลือเมื่อผู้สูงอายุเผชิญภัยออนไลน์ กลไกดังกล่าวควรออกแบบให้เข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับบริบทการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ และไม่ซับซ้อนในเชิงขั้นตอน

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: สำนักงานตำรวจ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สาขาชมรมผู้สูงอายุ กรมการปกครอง กองการศึกษา

2. เสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุบนฐานบริบทพื้นที่ พัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ที่เน้นสถานการณ์จริงในพื้นที่ เช่น กลโกงที่พบในชุมชน ข่าวปลอมด้านสุขภาพ และการแอบอ้างหน่วยงานรัฐ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย การใช้กรณีตัวอย่าง และการมีผู้ช่วยเหลือใกล้ชิด มากกว่าการอบรมเชิงเทคนิคหรือการถ่ายทอดความรู้แบบทั่วไป

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: สำนักงานตำรวจ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สาขาชมรมผู้สูงอายุ กรมการปกครอง กองการศึกษา

3. เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุกับการป้องกันภัยออนไลน์ ควบบูรณาการประเด็นภัยจากสื่อออนไลน์เข้าไปในกระบวนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิม เช่น การเยี่ยมบ้าน การคัดกรองผู้สูงอายุในกลุ่มติดบ้านและติดเตียง และการให้บริการของอาสาสมัครสาธารณสุขหรืออาสาสมัครด้านสังคม เพื่อให้การป้องกันภัยออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งของการดูแลสุขภาพชีวิตอย่างรอบด้าน

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: สถานีตำรวจภูธร กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สาขาชมรมผู้สูงอายุ กรมการปกครอง กองการศึกษา

4. เสริมบทบาทครอบครัวและเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกคุ้มครองใกล้ชิด ส่งเสริมให้ครอบครัว ผู้นำชุมชน และเครือข่ายผู้สูงอายุมีบทบาทในการสังเกต ฝ้าระวัง และให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย โดยสนับสนุนองค์ความรู้และเครื่องมือพื้นฐานที่ช่วยให้สามารถรับรู้สัญญาณความเสี่ยงและให้ความช่วยเหลือได้ทันท่วงที

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: กรมตำรวจแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สาขาชมรมผู้สูงอายุ กรมการปกครอง กองการศึกษา

ระดับนโยบาย

1. กำหนดการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นเชิงนโยบายระดับชาติ ยกกระดับประเด็นภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุให้เป็นหนึ่งในวาระสำคัญของนโยบายด้านผู้สูงอายุและสังคมดิจิทัล โดยกำหนดทิศทางและเป้าหมายเชิงนโยบายที่ชัดเจนในการป้องกัน ลดความเสี่ยง และเยียวยาผลกระทบ เพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ควบคู่กับการขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัล

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: กรมตำรวจ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ

2. พัฒนาระบบคุ้มครองผู้สูงอายุในโลกออนไลน์แบบบูรณาการ พัฒนาระบบคุ้มครองผู้สูงอายุในโลกออนไลน์ที่เชื่อมโยงหน่วยงานด้านสังคม ดิจิทัล ความมั่นคง และการคุ้มครองผู้บริโภคเข้าด้วยกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการทำงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการเฝ้าระวัง การรับเรื่องร้องเรียน และการเยียวยาความเสียหาย โดยคำนึงถึงข้อจำกัดด้านทักษะและการเข้าถึงของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: กรมตำรวจ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ

3. ปรับปรุงกลไกกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลให้คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง ควรส่งเสริมให้การกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลคำนึงถึงความแตกต่างของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบการสื่อสารที่เข้าใจง่าย การแจ้งเตือนความเสี่ยงที่ชัดเจน และการมีช่องทางร้องเรียนที่เป็นมิตรกับผู้ใช้ที่มีทักษะดิจิทัลจำกัด

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กรมกิจการผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

4. สนับสนุนการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นฐานในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้มีการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านโครงสร้างผู้สูงอายุ สุขภาวะพึ่งพิง และสถานการณ์คดีออนไลน์ เป็นฐานในการออกแบบนโยบายและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยออนไลน์มีความสอดคล้องกับบริบทและระดับความเสี่ยงของแต่ละพื้นที่

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: กระทรวงสาธารณสุข

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: กรมกิจการผู้สูงอายุ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ

5. พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลนโยบายด้านการป้องกันภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพื่อสะท้อนประสิทธิภาพของ

มาตรการที่ดำเนินการ และปรับปรุงนโยบายให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบภัยออนไลน์และบริบทสังคมดิจิทัล

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หน่วยงานรับผิดชอบรอง: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กรมกิจการผู้สูงอายุ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

ภาคผนวก

แบบสำรวจความคิดเห็นต่อข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสังคมระดับพื้นที่

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 30 คน โดยแบบสอบถามประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.เพศ		
1.1) ชาย	8	26.7%
1.2) หญิง	22	73.3%
2.อายุ		
2.1) ช่วงอายุต่ำกว่า 25 ปี	0	-
2.2) ช่วงอายุ 25 ปี - 34 ปี	4	13.3%
2.3) ช่วงอายุ 35 ปี - 44 ปี	13	43.3%
2.4) ช่วงอายุ 45 ปี - 59 ปี	12	40%
2.5) ช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป	1	3.3%
3.การศึกษา		
3.1) ต่ำกว่าปริญญาตรี	1	3.3%
3.2) ปริญญาตรี	20	66.7%
3.3) ปริญญาโท	9	30%
3.4) ปริญญาเอก	0	-
4. หน่วยงาน		
4.1) ข้าราชการ/พนักงานรัฐ	30	100%
4.2) ภาคเอกชน	0	-
4.3) ประชาชนทั่วไป	0	-

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก

ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง ภัยจากสื่อออนไลน์ต่อ ผู้สูงอายุ: ปัญหาและทางออก	ความคิดเห็นต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย			ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
ระดับปฏิบัติการ				
ข้อเสนอนที่ 1 พัฒนากลไกเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัย ออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุในระดับ พื้นที่	28 คน (93.3%)	2 คน (6.7%)		
ข้อเสนอนที่ 2 เสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ของผู้สูงอายุบนฐานบริบทพื้นที่	29 คน (96.7%)	1 คน (3.3 %)		
ข้อเสนอนที่ 3 เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุกับ การป้องกันภัยออนไลน์	29 คน (96.7%)	1 คน (3.3 %)		
ข้อเสนอนที่ 4 ส่งเสริมบทบาทครอบครัวและเครือข่าย ชุมชนเป็นกลไกคุ้มครองใกล้ชิด	30 คน (100%)			
ระดับนโยบาย				
ข้อเสนอนที่ 1 กำหนดการป้องกันภัยจากสื่อ ออนไลน์ต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นเชิง นโยบายระดับชาติ	28 คน (93.3%)	2 คน (6.7%)		
ข้อเสนอนที่ 2 พัฒนาระบบคุ้มครองผู้สูงอายุในโลก ออนไลน์แบบบูรณาการ	29 คน (96.7%)	1 คน (3.3 %)		
ข้อเสนอนที่ 3 ปรับปรุงกลไกกำกับดูแลแพลตฟอร์ม ดิจิทัลให้คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง	28 คน (93.3%)	2 คน (6.7%)		
ข้อเสนอนที่ 4 สนับสนุนการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่เป็น ฐานในการกำหนดนโยบาย	30 คน (100%)			
ข้อเสนอนที่ 5 พัฒนาระบบติดตามและประเมินผล เชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง	28 คน (93.3%)	2 คน (6.7%)		

บรรณานุกรม

วิทยานิพนธ์

Paul Gilster. (1997). Digital literacy. Wiley Computer Publishing.

ธัญพิชชา สามารถ. (2565). การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ของผู้สูงอายุในประเทศไทย: การศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับรูปแบบการหลอกลวงและปัจจัยความเสี่ยง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วารสารวิชาการ

กรรณมา วรคุปต์. (2561). การเปิดรับ การรู้เท่าทันสื่อ และผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการสื่อสารมวลชน, 6(1), 1–15.

ชูศรี, อ., ขวัญยืน, ร., ธรรมกุล, ด., วงศ์วิเศษกุล, ส., ใจงาม, น., และ รัตนเสถียร, พ. (2567). การประเมินความสามารถในการใช้งานและความเป็นไปได้ของแอปพลิเคชันผู้ช่วยดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารพยาบาลมาเลเซีย, 16(1), 202–211.

รินมาลี แสงทอง, และ นิลเพ็ชร ศรีสุวรรณ. (2563). ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในสังคมสูงวัยของไทย. วารสารวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 10(2), 45–60.

สื่อออนไลน์

Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608. Retrieved December 1, 2025, from <https://www.jstor.org/stable/2094589>

Ebner, N. C., Oliveira, D. S., & Ruffman, T. (2023). Financial fraud and deception in aging. *Current Directions in Psychological Science*, 32(5), 421–428. Retrieved March 1, 2026, from <https://doi.org/10.1177/09637214231178608>

Holt, T. J., Bossler, A. M., & Seigfried-Spellar, K. C. (2022). *Cybercrime and digital forensics: An introduction* (3rd ed.). Routledge. Retrieved December 1, 2025, from https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000553376_A42568058/preview-9781000553376_A42568058.pdf

Leukfeldt, E. R., & Yar, M. (2016). Applying routine activity theory to cybercrime: A theoretical and empirical analysis. *Deviant Behavior*, 37(3), 263–280. Retrieved December 1, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/286923434_Applying_Routine_Activity_Theory_to_Cybercrime_A_Theoretical_and_Empirical_Analysis

- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers & Education*, 59(3), 1065–1078. Retrieved December 1, 2025, from <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.016>
- OECD. (2020). *Consumer policy and vulnerability in the digital environment*. Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved December 1, 2025, from <https://www.oecd.org/sti/consumer-policy-and-vulnerability-in-the-digital-environment.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *Preventing ageing unequally*. OECD Publishing. Retrieved December 1, 2026, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/10/preventing-ageing-unequally_g1g7dbdd/9789264279087-en.pdf
- Wall, D. S. (2024). *Cybercrime: The transformation of crime in the information age* (2nd ed.). Polity. Retrieved December 1, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/378013252_Cybercrime_The_Transformation_of_Crime_in_the_Information_Age_2nd_edition
- UNESCO. (2018). *Media and information literacy: Curriculum for educators and learners*. UNESCO Publishing. Retrieved December 1, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2024). *World population ageing 2024*. Retrieved December 4, 2025, from <https://www.un.org/development/desa/pd/content/world-population-ageing>
- United Nations. (2021). *Ageing in the digital era*. United Nations Department of Economic and Social Affairs. Retrieved December 1, 2025, from <https://www.un.org/development/desa/ageing>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). *World drug report 2013*. Retrieved December 2, 2026, from https://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf
- World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. World Health Organization. Retrieved December 1, 2025, from <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042>

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2568). *สถิติผู้สูงอายุ กันยายน 2568*. สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2568, จาก https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2578
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567 (The 2024 Survey of the Older Persons in Thailand)*. กลุ่มสถิติสุขภาพและภาวะทางสังคม กองสถิติสังคม. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2568, จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20250808094119_29321.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจการมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2566*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2568, จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2024/20240426085756_92752.pdf
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2568, จาก <https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-2570/>
- องค์การอนามัยโลก. (2558). *รายงานสถานการณ์การสูงวัยและสุขภาพของโลก (World report on ageing and health)*. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2568, จาก <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/5174879e-b0dc-43fc-b3a8-b1db31c51d4c/content>

ผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางสาววรรณ อรัญกุล

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

คณะผู้จัดทำ

1. นางสาววงเดือน สุดเสน่ห์ นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ
2. นางสาวขวัญชนก ดีแท้ นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
3. นางสาวภัทลลัญชัญ กาวี นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
4. นางสาวณัฐพร ทักษาย เจ้าพนักงานพัฒนาสังคมปฏิบัติงาน
5. นายกฤตศุภิพัฒน์ ปวงประซัง นักพัฒนาสังคม
6. นางสาวอรพรรณ จ้อยคล้าย นักพัฒนาสังคม
7. นางสาววาสนา วารีนิล พนักงานบริการ
8. นางสาวภัทรานิษฐ์ แสงโสรรัตน์ เจ้าหน้าที่ดูแลระบบคอมพิวเตอร์

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 จังหวัดอุตรดิตถ์
Technical Promotion and Support Office 8

ที่ตั้ง: 94 ม.5 ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ รหัสไปรษณีย์ 53190

โทรศัพท์: 055-406-009

E -mail: tpso-8@m-society.go.th

Website: www.tpso-8.m-society.go.th